

חילול שבת לחולה שיש בו סכנה
סי' שכח' ס"ב

- גמ' יומא (פה). "וכבר היה ר' ישמעאל ורבי עקיבא" עד מתני'.

בביאור למה התנאים לא למדו מוחי בהם :

- צל"ח (יומא פה:) וז"ל¹

- ספר תוספות יום הכיפורים (יומא פה. ד"ה מנין) וז"ל²

- מנחת חינוך (מצוה רצו' אות ב').

- טור ב"י שו"ע ומשנ"ב.

¹ "מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת כו' אמר ר' יהודה אמר שמואל כו' וחי בהם כו'. ולכאורה יפלא למה שבקו כולהו תנאי מקרא מפורש וחי בהם ונדחקו מק"ו. ונראה משום דקרא כתיב בפרשת אחרי מות ושמתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה', ולפ"ז יש לומר דכולהו תנאי דילפי פקוח נפש דוחה שבת מק"ו וממאנים בדרשא שהביא שמואל, דסבירי להו דמוחי בהם אין ללמוד רק מצות שנתן להם בסיני שניתן להם רק בתנאי וחי בהם, אבל שבת שנתן להם במרה קודם שנאמר וחי בהם, י"ל דשבת אינו נדחה מפני פיקוח נפש. ואף ששבת נשנית בסיני, מכל מקום אזהרת שבת שנאמר במרה לא היה בו תנאי, ולכך ילפי מק"ו ומסברא דאינו מחויב לאבד חייו בשביל קיום המצוה, וכמו כן גבי שבת, וק"ל".

² "מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת וכו' כונת הבעיא היא לס' פקוח נפש וכל א' מהתנאים מייתי ראייה והתלמוד דוחה ראיות שלהם דאין ראייה מהתם אלא לודאי לא לספק ואסיק דעיקר הראיה מדכתיב וחי בהם וקשה איך נעלם מר' ישמעאל ראייה זו והלא בס"פ בן סורר (דף עד) אמרינן דר"י ס"ל דאפילו בעכו"ם יעבור ואל יהרג משום דכתיב וחי בהם י"ל דס"ל לר"י דמוחי בהם אין ראייה אלא לאדם עצמו אבל שיחלל שבת ישראל זה בעד חברו לא שמענו ולכך מייתי לה מהא דבא במחלת דל"מ בעל הבית דיכול להורגו אלא אפילו אחר יכול להורגו משום דהוא רודף כמ"ש פרק בן סורר (דף עב) והוכה בכל אדם יע"ש וכו'".

להביא קרבנות לזולתו קודם ראש השנה דאף שמשגיג ראש השנה הוא בן שתי שנים הא לפי הס"א לא קפדה התורה שלא יהיה יותר מבן שנה אלא הפירוש הוא שלא יהיה פחות מבן שנה. ולכך לריך קרא שנתו ללמוד דמויין ליה שנה ידידה ולא שנת עולם. וכיון דידעינן מכה האי קרא דשנה שלו מיניק ממילא מוכח דבן שנה הוא הפירוש שלא יהיה יותר מבן שנה מדאילתריין למכהב מיום השמיני והלאה כ"ל ומיושב קושיא החוס'. אך יש לדחות תירוק הגאון הכ"ל דשפיר מקשים החוס' דבלאו קרא דשנתו מוכח דשנתו שלו מיניק לו דאי שנת עולם איך אפשר להביא קרבנות ביום ראש השנה. ואין לומר דה"ל דהפי' בן שנה הוא שלא יהיה פחות מבן שנה כ"ל זה אינו דע"כ ליכא למימר דהפירוש הוא בן שנה שלא יהיה פחות מבן שנה אבל יותר מבן שנה כשר דהא חמש חטאות מתוח היה הלכה למשה מסיני וחד מניה הוא חטאת שעברה שנתה ואפי' אם אמרינן ד' היו ושעמידו על חמש או אחת והעמידו על ה' היינו לענין שיהיה למיתה אולא. אבל זה ודאי דה"ל למ"מ היה בחטאת שעברה שנתו רק דכבחו אם היה הלכ' בחטאת שעברה שנתה אי למיתה או לרעי' אולא(עיין תמורה ע"ז ע"א והוריותו ע"ב) ואי אמרת דבן שנה הוא הפי' שלא יהיה פחות מבן שנה אבל יותר מבן שנה כשר למאי הלכתא נאמרת הלכה למשה מסיני דחטאת שעברה שנתו ימות הא כשר הוא אלא דאי מוכח מכה הלכה זו דהפירוש הוא בן שנה שלא יהיה יותר מבן שנה ושפיר קשה קושיא החוס' הכ"ל. ולריכוי' לומר כחירוק החוספית דקרא דשנתו אחי למעט למעט אמנם כל זה הוא אי אמרי' דהלכה למשה מסיני היה רק על כבש בן שנה דאם עברה שנתו למיתה אולא אבל אי אמרינן דגם כשר שנים פוסל כחכמים דפר בן שלש או כר"י הגלילי בן שנים ולא יותר א"כ לא לריכוי' אנו לחירוק החוס' דבן שנתו אחי למעט למעט דשפיר יש לומר דבן שנתו אחי לגופא דמיניק שנה שלו ולא שנת עולם. ואין להקשות קושיא החוס' הא בלא"ה ידעינן דשנה שלו דאי שנת עולם איך אפשר להביא תמידין בראש השנה דיש לומר דפי' בן שנה הוא שלא יהיה פחות מבן שנה ואין לומר הא ידעינן זה מכה הלכה למשה מסיני דחטאת שעברה שנתו זה אינו דהלכה היה על פר שהוא בן שלש שנים ולא על כבש. ומעתה לפי זה הא בהא תליא אי אמרינן פר בן ב' או ג' שנים ולא יותר א"כ הלכה למשה מסיני יכול להיות על פר א"כ קושיא החוספית במקושה עומדת ולריך שנתו לשנה שלו ולא שנת עולם. ולא מוכח מעט למעט אבל אי אמרינן כר"מ דפר לא נפסול בשנים ואפי' בן ד' וחמש שנים ויותר כשר ע"כ ההלכה דחטאת שעברה שנתו היה על כבש בן שנה ומוכח דפירוש בן שנה הוא שלא יהיה יותר מבן שנה ושפיר קשה קושיא החוס' ולריך לומר כחירוק החוס' דשנתו אחי למעט למעט :

ומעתה

פקה עיניך וראה דרבי ורבנן במסכת ערכין פליגי בהא דרובן סוברים כחכמים דרבי מאיר דפר בן שלש ולא יותר אם כן איצטריך שנתו לגופא דשנתו שלו ולא שנת מיניק עולם ולא מוכח בקדשים מעט למעט. ולכך לריכוי' קרא אחרינא למעט למעט צבתי ערי חומה אבל רבי סובר כר' מאיר דכפר לא פסול בשנים ואפי' בן ד' וחמש וע"כ דהלכה היה דחטאת שעברה שנתו על כבש בן שנה ושפיר קשה קושיא החוס' דלגופא דמויין שנתו שלו ולא שנת עולם לא לריך קרא וע"כ קרא דשנתו אחי למעט למעט כחירוק החוס' ושפיר קאמר דמחד קרא נפקא מיום ליום ומעתה למעט דכיון דידעינן צבתי ערי חומה מיום ליום ממילא ידעינן מעט למעט דיליף מקדשים ודו"ק. ומעתה לפ"ז שפיר מתרלים החוס'

הגמרא דהכא במסכת יומא שפיר פריך הא תינה שטייר פר מאי א"ל דכיון דנקט גזירה משום עברה שנתו ולא נקט עברה שנתו ממש ע"כ ז"ל דרלה לאוקמי גם אליבא דרבי. ולפי"ז ממילא קשה הא תינה שטייר פר מא"ל דהא רבי לשיטתו ע"כ סובר כרבי מאיר דפר אפי' בן ד' וחמש שנים כשר וא"כ ממנ"ש לא אחיא כרבי ודו"ק היעב דהק :

ורפ"ז יש ליישב נמי מה דקשה על חי' החוס' דשנתו אחיא למעט למעט והקשה בספר מראה כהן הא במס' זבחים (ד' כה ע"ב) יליף מעט למעט בקדשים מקרא דיהיה ולפי' החו' ילפינן מעט למעט משנתו ויהא לכהורה סתירה על דברי החוס' ולמנ"ש לפי דברי א"ש דהא שם צבחים הוא ר"ז אמר רבי ורבנן בודאי אחי שנתו למע"ק. אבל רבא שם פליג וסובר כרבנן דהכא וע"ש ברש"י ד"ה ששטייר מהן ודו"ה :

פרק שמיני

שם פ"ה ע"ב צ"ב מינין לפקוח נפש שדוחה את השבת כו' אמר ר"י אמר שמואל כו' וחי צבס כו'. ולכאורה יפלא למה שבין כולו חנאי מקרא מפורש וחי צבס ונדחקו מק"ו. ונראה משום דקרא כתיב צפ' אחרי מות ושמרתם את חקויהי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי צבס א"י ח' ולפי"ז יש לומר דכולו חנאי דילפי פקוח נפש דדוחה שבת מק"ו וממאנסי דדרשא שהביא שמואל דסבירי לכו דמוחי צבס אין ללמוד רק מצות שנתן להם צבסי שניתן להם רק בחנאי וחי צבס. אבל שבת שנתן להם צבסי קודם שנאמר וחי צבס י"ל דשבת אינו נדחה מפני פיקוח נפש. ואף ששבת נשנית צבסי מכל מקום אחרת שבת שנאמר צבס לא היה בו חנאי ולכך ילפי מק"ו ומסביר דאינו מחויב ללבד חייו בשביל קיום המצוה וכמו קן גבי שבת וק"ל :

ד' פו ע"א גמ' גדולה השבועה שמנגעת עד כהא הכבוד שנאמר שובה כו' ומי אמר ר"י הכי כו'.

הדבר לריך עיון מאי רמיא דר"י לדרי' דלטו משום דסבר ר"י ולא עד בכלל משום הכי לא ידחה ל"ת. ונראה משום דבר"ה פליגי אמוראי במאי דאמרי ב"ה ורב חסד מעט כלפי חסד הכי עבד ר"א אומר כובש שנאמר יבזב ירחמנו יבזב עוונותיו. ריב"ח אומר עשא שנאמר עשא עון ועובר על פשע הוי דבי ר"י מעביר ראשון ראשון וכן היה המדה אמר רבא ועון עלמו אינו נמחק דאי איכא רוב עונות מיישבב בהדיא ויש פי' רש"י כובש את קף מאזינס של זכות ומכריעין את העונות. אבל במס' ערכין פירש"י כובש מעמינן מן העונות החת ככה הכבוד כמו צבדי כבשי דרחמנא למא לך ולפי"ז כולל לומר דמה דאמר רבא ועון עלמו כו' דאי איכא רובא מיישבב בהדיא קאי ג"כ את"ד כובש שאם איכא רוב עונות אזי גם עון הכבש חוזר ונעור ואם כן איכא למימר דבהא פליגי ר"ל ור"י דר"ל סובר דהשבועה מועלת אפילו אחר גז"ד שכבר ילא חייב צדיק ואם כן מכלל דהוי רובא עונות ואז נצטרף גם אחריו עון שחתת הכסא ומועיל השבועה בכל זה. ולכן אמר גדולה השבועה שמנגעת עד כהא הכבוד דאפילו אם כבר נחטורר אותו העון נחכפר בהשבועה ור"י סובר שאין השבועה מועלת כי אם קודם גז"ד ואז עדיין לא עלו העונות בקף מאזינס ולא נחטורר עדיין העון שחתת הכסא ולא מועלת השבועה ולא עד בכלל שאם נחטורר גם אותו עון שחתת הכסא ומוזיח שכבר איתקל במאזינס ואשתכח חסיר זכיות ורוב עונות ואם כן כבר גזר דינו ושוב אינו מועיל השבועה. ולפי"ז שפיר מקשה ומי אמר ר"י הכי והא אמר ר"י גדולה השבועה שדוחה ל"ת כו' שנאמר כן ישלח ואם כן מייירי שכבר שלח בגירושין וייטו לאחר גז"ד ואפי"ה אמר ושוב אלי וע"ז שפיר מתרין כלן ביחיד כלן בצבור וכו"ל מה דאמר' השמן לב העס הזה וגו' כן יראה וגו' ושב ורפא לו איזה דבר שצריך רפ אה הוי אומר זה גזר דין מתיביי השב בינתיים מוחלין לו לא שב בינתיים אפי' הביא כל זילוי נביות אין מוחלין לו ל"ק הא ביחיד הא בצבור. ואם כן כך סוגיא דיומא היא. ומשם כסוגיא דר"ה לחלק בין גז"ד לצבור לגז"ד דיחיד: אלא אי קשיא

מדליקין [כ"ט:] שנינו המכבה את הנר (חייב) כחס על הנר כו' [חייב] ור"י פוטר כו'. ונתבאר שם בגמרא [ל"א:] דת"ק סבר כו' יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופא חייב עליה ור"י ס"ל כר"ש:

ולענין הלכה נחלקו הפוסקים ז"ל. והרמב"ם פ"א דשבת [ה"ז] פסק כר"י, ויש חולקין עליו כמ"ש שם ה"ה ז"ל. ולעד"נ דיש ראייה להרמב"ם מהך דקי"ל מצילין את המת מן הדליקה כדי שלא יבא לידי איסור דאורייתא דהיינו כיבוי. אלמא דהמכבה כדי שלא ישרף המת שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופא חייב עליה. ושוב ראיתי אחר החיפוש דהר"ן פרק כירה דף קי"ז ע"ב [כ': מדפי הרי"ף] נדחק וז"ל, אי לא שרית ליה וכו' אתי כו' לאו דוקא דאורייתא דהא קי"ל כר"ש כו' יע"ש. והטור סימן רע"ח פסק כר"ש וקשה דבכ"מ סימן תכ"ד [סעיף ג'] פסק דהחובל בחבירו [בשבת] פטור מתשלומין אפילו הוא שוגג כיון שיש בו מיתת בית דין. וקשה דהחובל בחברו הויא מלאכה שא"צ לגופה, דחבלה דצריכא לגופא היינו בחובל וצריך הדם לכלבו כדמוכח בפרק האורג. וראיתי בשלטי הגבורים פרק במה מדליקין דף ק"י [י"ג. מדפי הרי"ף] דעמד בקושיא זו ולא תירץ כלום. ומתוך דברי הרמב"ם פ"ח דהלכות שבת [ה"ח] נתישבה לי קושיא זו, דהא דאמרינן דחבלה שתהיה צריכה לגופה הויא כגון דצריך הדם לכלבו, היינו דוקא בחובל בבהמה. אבל החובל בחבירו דרך נקמה הוי מלאכה שצריכה לגופה דהיינו מפני נחת רוחו שנתקררה דעתו במה שעשה חבלה בחבירו. וכן מצאתי בים של שלמה פרק החובל דף ק"ו ע"ג סימן כ"ג יע"ש ודוק:

מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת וכו'. כוונת הבעיא היא לספק פקוח נפש וכל אחד מהתנאים מייתי ראייה, והתלמוד דוחה ראיות שלהם דאין ראייה מהתם אלא לודאי לא

כו'. והנה במאי דתירץ לא מיבעיא קאמר משמע דספיקות המשנה הם כל אחד לבדו. אך ה"ה ז"ל פ"ב דשבת [ה"כ] והטור סימן שכ"ט פירש דה"ק דאפילו דהם ספק ספיקא מפקחין וכן הסכים בלחם משנה [הכ"א]. ויראה דיש רמז לזה מדשני התנא ספק הספיקות, דבתחילה קתני ספק הוא שם כו', כלומר דבתחילה צדד הצד שראוי לפקח עליו משום דספק הוא שם, ואח"כ קתני ספק אינו שם ואין מפקחין, וכן בספק השני קתני כסדר הזה. אבל בספק הג' קתני ספק גוי דנקט תחילה הצד דאין מפקחין משום דהוא ספק גוי ואח"כ נקט הצד דמחללין דהוא ספק ישראל, לרמוז לנו דאפילו דהוי ס"ס מחללין. וה"ק ספק גוי ספק ישראל ואת"ל ישראל ספק הוא שם ספק אינו שם, או ספק חי ספק מת אע"פ דהוי ספק ספיקא מחללין, וה"ה בהרבה ספיקות כנ"ל ודוק:

לא צריכא דאפילו לחיי שעה. עיין בתוספות פרק אין מעמידין דף כ"ז ע"ב [ד"ה לחיי]:

פיסקא ואם מת יניחוהו ה"נ פשיטא לא צריכא לר"י בן לקיש כו' דאמר מצילין המת מן הדליקה. ואפילו ר"י בן לקיש לא קאמר אלא מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה טלטול דרבנן אתי לידי כיבוי דאורייתא, אבל הכא אי לא שרית ליה לפקוחי מאי אית ליה למעבד דתהוי איסורא דאורייתא דנשרי הא מקמי הך. ובפרק כירה דף מ"ד. אר"י הלכה כר"י בן לקיש. והנה כיבוי זה הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה וזה הוא מחלוקת ר"י ור"ש, והוא מה ששנינו בפרק המצניע [שבת צ"ג:] המוציא את המת במטה חייב ור"ש פוטר. וטעמו דר"ש משום דמלאכת הוצאה זו הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דאינו מוציא המת רק כדי שלא יטמאנו או כדי לקוברו. מה שא"כ במוציא מרא ותצינא לתפור כה וס"ת לקרות בו דחייב דהוי מלאכה שצריכה לגופה ומודה ר"ש דחייב כמ"ש בגמרא שם. גם בפרק במה

הגוף. ולא ידעתי למה קורא את המילה אבר אחד, והלא אם לא ימול ויתחייב כרת לאחר זמן היא מת בכרת, והמיתה הוא בכל הגוף, ופקוח נפש הוי דיש לו מכה גדולה באבר אחד ואם לא יעשו לו רפואה באותו שבת ימות, וא"כ למה המילה קרי לה אבר אחד והחולי קרי ליה כל הגוף ודוק:

ר"ש בן מנסיא אומר ושמרו כו' חלל שבת אחד כו'. יש להתבונן היכא רמיזא. ולכאורה היה נראה לומר דרך הלצה דה"ק, ושמרו בני ישראל את השבת, כלומר שישמרו בתיבה ויחללנו כדי לעשות שבתות הרבה. אמנם הנכון הוא לפרש הפסוק כפשוטו, ושמרו בני ישראל את השבת שלא יחללוהו, בתנאי דשמירה זו דשבת תהיה בצירוף לעשות שבתות הרבה, דהיינו דהאדם הוא בריא, ודייקינן מינה הא אם שמירת שבת זו היא גרמא שלא יעשה שבתות הרבה שימות מחמת חוליו, בכה"ג לא צויתך לשמור את השבת. ונמצא דמדיוקא דקרא שמעינן חלל שבת אחד כדי לשמור שבתות הרבה. וכן פירש רש"י למדקדק בדבריו. אך ק"ק ה"ק כדי לשמור שבתות הרבה והלא אפילו לחיי שעה חיישינן ומחללין עליו את השבת כדלעיל. י"ל שישמור שבתות הרבה לאו דוקא, אלא ר"ל צוויים הרבה דה' צונו ובחיי שעה דאדם הוא חי עושה כמה מצות והם הנקראים שבתות הרבה ודוק.

אמר שמואל דידי עדיפא וחי בהם כו'. וקשה דמה ראייה יש מהתם דילמא קרא איירי על האדם עצמו דאינו חייב לקיים המצות אם הוא אנוס והולך למות בעבור שמירת המצות אלא יעבור עליהם, אבל שיחלל שבת ישראל זה על ישראל חבירו מנ"ל. י"ל דמדיוקא דקרא יליף לה, דהול"ל אשר תעשו אותם ותחיו בהם דהוי לשון רבים ולנכח כעין רישא דקרא, דכתיב ושמרתם את חקותי וכו', השתא דשני קרא בדבוריה משמע דבא ללמד שיחללו שבת

לספק ואסיקנא דעיקר הראיה היא מדכתיב וחי בהם. וקשה איך נעלם מר' ישמעאל ראייה זו, והלא בס"פ בן סורר דף ע"ד. אמרינן דר"י ס"ל דאפילו בע"ז יעבור ואל יהרג משום דכתיב וחי בהם. י"ל דס"ל לר"י דמוחי בהם אין ראייה אלא לאדם עצמו, אבל שיחלל שבת ישראל זה בעד חבירו לא שמענו. ולכן מייתי לה מהא דבא במחתרת דלא מבעיא בעל הבית דיכול להרגו אלא אפילו אחר יכול להורגו משום שהוא רודף כמ"ש בפרק בן סורר דף ע"ב: והוכה בכל אדם, יע"ש. ואין להקשות דילמא התם רשות ומנ"ל דחייב הרואה להרגו כי היכי דניליף מהתם דחייבין אנו לחלל שבת על המסוכן. דיש לומר דהתם נמי חייב מכח היקשא דנערה המאורסה לרוצח דמה נערה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח כן. וכ"כ התוס' פרק בן סורר ומורה דף ע"ג. ד"ה אף רוצח יע"ש ודוק:

עמוד ב'

נענה ר"א ואמר ומה מילה וכו' פרש"י לפי שחייבים עליה כרת לאחר זמן כך שנויה בתוספתא דשבת ע"כ. וראיתי התוספתא פי"ו דשבת [היי"ג] וז"ל ר"א אומר מילה דוחין עליה כו' והרי הדברים ק"ו כו'. וצריך להבין מה היה דעתו של ר"א וכי אינו יודע דמילה אינה דוחה שבת אלא כשהיא ודאי לא כשהיא ספק. י"ל דודאי ר"א מודה דספק מילה אינה דוחה את השבת. אבל ראיתו היא באופן זה, דאם לא ימול בשבת אינו ודאי שיהיה חייב כרת לאחר זמן, דאפשר אחר השבת למולו, ואפילו שהדבר הוא ספק שמא לא ימול לאחר זמן ויהיה חייב כרת לאחר זמן, אנו מחללין עליו עתה את השבת למולו כדי שלא יבא לידי ספק כרת. וחכמים דחו לה דאם זה הוא הטעם גם בספק ערלה היה לו למול דאפילו ס"ס דפקוח נפש דוחה את השבת. ומ"מ יש לי גמגום על ק"ו זה, דר"א מכח דהמילה היא באבר אחד ופקוח נפש הוא בכל

שחט הבנים ואח"ז שחט האם חייב מלקות א' וכן אם שחט האם ובתה ובת בתה חייב ב' פעמים מלקות. ואם שחט האם ובת בתה ואח"כ בתה אינו חייב אלא מלקות א' עיין ר"מ ובחולין. והנה אם שחט האם ואח"כ בתה השעיר של יוה"כ לצוק. ואח"ז שחט בנו של השעיר. אף דפסקין דחוששין לזוה

האב ואיסור יש לשחוט אב ובנו ג"כ כמבואר והשעיר א"א להיות נקבה כי שעירי חטאת צבור כולם באים זכרים כמבואר בר"מ פ"א מה' מעשה הקרבנות מכל מקום בכהאי גוונא אף איסורא לא עביד משום אב ובנו כי השעיר המשתלח נפסל מחמת מחוסר זמן וה"ל כמו נתנבלה כי באמת לא נשחטה וכיון דלא נעשתה כמצוותא אם כן אין כ"א איסור אותו ואת בנו כמו נזחר דאין בו משום אותו ואת בנו. אך אי אמרינן כהצד הזה שנסתפקתי לעיל דאף דהוא מחוסר זמן מכל מקום לוקין על שעיר המשתלח כי דחייתו הוא שחיטתו בכל ענין אף שנפסל מטעם מחוסר זמן אם כן הוי שחיטה לענין בנו נמי אח"כ וכן לענין עגלה ערופה אם היה העגלה זכר וא"א לומר בעגלה נקבה כיון דיותר משתי שנים העגלה פסולה כמבואר בר"מ ה' רוצח א"א שתלד כמבואר בבכורות ובע"ז דפרה וחמור פחות מג' שנים אינם יולדים אך בזכר מוליד פחות משנים הללו יש לספק כמו שנסתפקתי לעיל. אך זה טעות דעגלה ערופה נקבה היא כמפורש בתורה עגלת בקר ופשוט. ועיין כרתי ופלתי יו"ד סי' ט"ז חקר כיון דאם ובנו הוא ספק אם יכול לשחוט בין השמשות עיין תב"ש באורן. ודין אם בהמה בא על בן פקועה או הוא בא על בהמה דעלמא עיין בש"ע ופמ"ג:

מצוה רצה, שלא לעשות דבר שיתחלל בו שם שמים בין בני אדם

דינים אלו בר"מ פ"ה מהלכות יסו"ת. ובכ"מ בסנהדרין יומא ופסחים ובטוש"ע יו"ד סי' קנ"ז. ובר"ף ובר"ע ובתוס' ואכתוב בקיצור. הנה על כל עבירות שבתורה חוץ משלשה המבוארים. ע"ז ג"ע וש"ד. אם אנסו אנס ורוצ' להרגו אם לא יעבור. ואז אינו שעת הגזירה גם בצנעה יעבור ואל יהרג. ולשון הר"מ שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם וזה מבואר בסנהדרין כר' ישמעאל דסובר דאף בע"ז בצנעה יעבור מקרא זה וחי בהם. ובע"ז כ"ז ומקומות הנרשמים ע"ש. ונראה דאי לאו קרא וחי בהם הו"א למסור נפשו על כל עבירות שבתורה שלא לעבור גזירת הקב"ה. אך התורה גילתה דא"צ למסור נפשו על כל העבירות אם כן כב"נ דלא כתיב צריך למסור נפשו על כל ז' מצות שלו.

ובסנהדרין שם איבעיא אי ב"נ צריך לקדש ה' ובתוס' שם דעתם דאפשיטא הבעיא דא"צ לקדש ה'. וכ"ה בר"מ פ"ה ה"ב מה' מלכים דב"נ שאנסו אנס לעבור א' ממצותיו

מותר לו אף לעבור ע"ז דאינו מצווה על קידוש השם ע"ש. ולכאורה קשה למה לא יתחייבו למסור א"ע כיון דלא כתיב אצלם וחי בהם וכבר הרגישו בזה התוס' דע"ד ע"ב ד"ה ב"נ ותירצו דלגבי ישראל אצטרך וחי בהם כדי שלא לילף כל העבירות מרוצח ונערה המאורסה דאף בצנעה יהרג ואל יעבור

לכ"ע עכ"ל אם כן מוכח דמצד הסברא ל"א יהרג ואל יעבור רק כדי שלא לילף מרוצח ונ"ה אצטרך וחי בהם אם כן בב"נ דל"ש למילף מרוצח אם כן למה לי קרא וחי בהם ומצד הסברא יעבור ואל יהרג וכאמור:

ולכאורה קשה למה לא נקטו התוס' בדבריהם ע"ז ג"כ אך באמת מע"ז לא הוי ילפינן שאר עבירות שחייב למסור נפשו. כי ע"ז הוא מחמת אהבת השי"ת כדילפינן מואהבת אם כן שאר מצות לא הוי ילפינן מינה דהוא העיקר שהכל תלוי בה אבל מאלו עבירות שפיר ילפינן לזה אצטרך וחי בהם. אך קשה לר' ישמעאל דסובר גם בע"ז בצנעה יעבור רק לא כפרהסיא מקרא דלא תחללו אם כן מכ"ש לר"י בג"ע וש"ד בודאי יעבור בצנעה אם כן למה כתבה התורה וחי בהם בלא זה מצד הסברא אינו מחויב למסור א"ע ול"ש לומר דילפינן כו' כיון דלדידיה באמת גם שם אינו מחויב למסור נפשו בצנעה. אך ז"א דאף לר"י דסובר בע"ז יעבור מכל מקום בשפיכות דמים מודה דיהרג מטעם דמאי חזית כו' עיין בגמרא כיון דאינו ניצול נפש מישראל יהרג וא"כ גם נערה המאורסה דהוקש לש"ד גם שם מודה ר"י דיהרג אם כן קמה וגם נצבה דאצטרך וחי בהם כדי שלא לילף מעבירות הנ"ל דיהרג בכל העבירות.

ינוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר על זה ושחט אותו ואת בנו ביום אחד או בנו ואותו חייב מלקות.

רצה. שלא לעשות דבר שיתחלל בו שם שמים בין בני אדם.

שנמנענו מחילול השם יתברך והוא היפך קידוש השם שנצטוינו בו כמו שכתוב במצוה שאחר זה כמו שנאמר (ויקרא כב לב) ולא תחללו את שם קדשי. וכתב המעתיק בשם הרמב"ם זכרונו לברכה (בסהמ"צ ל"ח סג) והעוון הזה יחולק לשלושה חלקים השנים על הכלל, והאחד על הפרט. והחלק האחד הכללי שכל מי שיבוקש ממנו לעבור על מצוה מן המצות בשעת השמד והיה האונס מתכוון להעביר

וזו מדוקדק בתוס' שם שכ' דשני עבירות אלו יהרג ואל יעבור לכ"ע היינו אף לר"י וכ"כ התוס' לעיל ד"ה והא אסתר שהקשו תימא דה"ל להקשות והא אסתר ג"ע דלכ"ע יהרג היינו אף לר"י דאי אליבא דר"י באלו עבירות יעבור עדיף להקשות הא אסתר כפרהסיא דקאי הקושיא אף לר' ישמעאל עיין בתוס' ע"ז ע"כ צריך לומר דגם בג"ע וש"ד מודה ר"י דיהרג ואל יעבור ע"כ נקטו בלשונם אליבא דכ"ע ועיין בתוס' יומא כ"ג פשוט. וחמור ג"ע וש"ד לר"י מע"ז מחמת (ע"ז) ההיקש (ולכאורה יש ליישב קושיית התוס' שכתבו דוחי בהם בישראל כתיב דהא באמת מבואר בסנהדרין דאף עכו"ם העוסק בתורה כו' שנא' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וע"ש בתוס' דיש חילוק בין אדם להאדם דהאדם קאי ג"כ על ב"נ ויש לדחות) והנה מבואר בגמרא בכ"ד דר' ישמעאל סובר דכל המצות אף בע"ז בצנעה יעבור ואל יהרג מקרא דוחי בהם ועיין ביומא פיוה"כ מפלפל הש"ס מנין לפיקוח נפש שדוחה שבת מבואר שם כמה תנאים דילפי ד"ז ור' ישמעאל יליף מבא במחירת ע"ש ושמואל אמר מוחי בהם ואמר רבא לכולהו אית להו

מנחת אמור, מצוה רצה, שלא לעשות דבר שיתחלל בו שם שמים חינוך תיט

סכנה ואם לא יתרפא עצמו בעבירה א' מז' מצות שלו ימות. בודאי אינו רשאי מצד הסברא להציל א"ע בעבירה זו וכמבואר בח"מ שח' שהבאתי לעיל וזה נכון וברור.

וכן נראה מבואר מדברי הר"מ כאן דבישראל כתב כענין שאמרו באנסין כך אמרו בחלאים כיצד מי שחלה כו' וכדברי הש"ס הנ"ל. וביאר

בפירושו דגם בחלאים הדין כן דבלא זה הו"א דרך באנסין הדין כן אבל לא בחלאים ובפ"י מה' מלכים בדיני ב"נ כתב ב"נ שאנסו אנס מותר לעבור כו' ולא כתב דאם חלה מותר להתרפאות מא' ממצותיו א"ע כדבאמת אסור לו לרפאות א"ע כי אסור להציל עצמו בעבירה דרך בישראל הנלמד מוחי בהם משמע ליה לשלמא דגם בכהאי גוונא נדחין כל המצות אבל ב"נ דלא קאי גביה וחי בהם רק מצד הסברא אם כן דוקא באונס אבל לא בחולה כנלע"ד נכון בעזה"י. והנה לפמ"ש דר"י לא דריש וחי בהם גבי חולה ולכאורה הא מבואר בע"ז במעשה דבן דמא ב"א של ר' ישמעאל ע"ש דהיה רוצה לומר וחי בהם כו' אפשר דבן דמא לא ס"ל אלא כשמואל ור' ישמעאל היה דוחה אותו דבע"ז בפרהסיא ל"ש זה אף אם דרשינן ג"כ וחי בהם ע"ש. והנה הרהמ"ח לא הביא בפ"י פסוק דוחי בהם גבי חלאים. אך מכללא

מבואר במצוה רצ"ו דמותר להתרפאות בשאר עבירות חרץ משלשה. אך היה לו להביא הדין דב"נ אסור כדברינו הנ"ל צ"ע.

ולפמ"ש אם ב"נ עבר על איזה עבירה מחמת סכנה חייב מיתה כדינו כמו בישראל אם עבר עבירה א' מג' עבירות בשביל סכנת חולי חייב על העבירה כמבואר בר"מ כאן דאם עבר ונתרפא עונשין אותו הב"ד עונש הראוי לו עפ"י הדין כיון שאינו רשאי להתרפאות אם כן ה"ה בב"נ אם ריפא עצמו בעבירה א' חייב מיתה כי אינו רשאי להתרפאות עצמו בשום עבירה כלל. והנה לעיל גבי אנס כ' הר"מ וכ"כ הרהמ"ח דאף בג' עבירות אף דמחויב למסור נפשו מכל מקום אם עבר ולא נהרג אין עונשין אותו כי אונס רחמנא פטריה ממולך וכו' וגם מלגזרה לא תעשה דבר וגבי חולי כתב דאם עבר עונשין אותו ולכאורה מה חילוק יש אך הן הדברים אשר כתבתי כי כמו נרדף ששיבר את הכלים חייב בכל ענין ואם אנסו על ממון חבירו א"ח עיין בס"י ש"ח שהבאתי לעיל ע"ש בש"ך אף דשיטת הר"מ דאף אם אנסו חייב בנותן ביד מכל מקום זה דוקא לענין ממון אבל כאן ליכא קרא לפטור אונס. אם כן באנסו על הדבר הזה לעבור ס"ל להר"מ דזה נקרא אונס אבל בחלה בלא נאנס על הדבר רק הוא מציל עצמו בעבירה חייב עונש כמו גבי נרדף דמציל עצמו בממון חבירו לא נקרא אונס רק שם שרי להציל עצמו אך מחויב לשלם אבל גבי ג' עבירות כיון דאינו רשאי אונס לא מיקרי ע"כ הוא חייב עונש כדינו אם כן גבי ב"נ נמי כיון דאינו רשאי לרפאות א"ע חייב העונש כדינו אם עבר וריפא א"ע כנלע"ד ברור בעזה"י.

ומצאתי בספר פר"ד דרך האתרים דרוש ב' כתב בפשיטות דב"נ יכול להתרפאות ג"כ במקום סכנה ול"נ כמ"ש.

פירכא לבר מדשמואל ע"ש. ולכאורה צ"ע דר"י כ"פ יליף דפיקוח נפש דוחה כל העבירות מקרא וחי בהם ולמה לענין שבת הוצרך לו ילפותא אחרית ומה לא יליף מקרא זה הדוא בעצמו יליף שאר עבירות מפסוק זה וכבר עמד ע"ז בתוס' יו"כ.

ונ"ל דיש חילוק גדול בין אנסו אנס לעבור עבירה זו ואם לאו יהרגו וא"כ אונס ההריגה בא לו ע"י מצות השי"ת נוכל לומר דהכתוב אמר וחי בהם דע"י המצות יחיה האדם ולא שימות ע"י סיבתם אבל אם לא אנס אותו על העבירה רק שחלה ונטה למות וע"י העבירה יוכל להציל נפשו מרדת שחת אבל החולי אינו בא לו מחמת המצוה בזה נוכל לומר דל"ש וחי בהם ולא שימות בהם כי לא מחמת המצוה חלה רק דהיא מניעת הצלה וכעין זה מבואר בח"מ סי' שח' לענין מסור דאם אנסו באיזה אונס והראה ממון חבירו וע"ז ניצל חייב לשלם כמו נרדף ששיבר את הכלים אבל אם אנסו להראות ממון חבירו פטור כי האנס אנסו על ד"ז ואין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אף נשא ונתן ביד ע"ש בש"ך אם כן חזינן דיש חילוק בין אנסו לד"ז אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אבל אם מציל עצמו בזה חייב לשלם אם כן ה"נ סובר ר"י דמוחי בהם לא

נוכל למילף רק אם האנס אנסו לעבור על ד"ז א"צ למסור נפשו אבל אם חלה וע"י העבירה יתרפא אינו רשאי להציל עצמו בזה לכן הוצרך ר"י ילפותא אחרת ושמואל סובר דמקרא זה דוחי נפיק שלא יהיה שום צד מיתה כנלע"ד נכון בעזה"י.

ואח"כ האיר השי"ת את עיני ומצאתי סברה זו כתובה בהפלאה סוגיא דהעדים שאמרו כ"י כו' לרבא אף דס"ל כר"י בע"ז יעבור ואל יהרג בצנעה מכל מקום הוא דוקא באם אנסו שיעבור ע"ז אבל להתרפאות לא והביא גם כן מס"י שח' הנ"ל. והנאני שכיוונתי לדעתו תלי"ת.

והנה לפי מה ש"ל בשם התוס' דאף בלא קרא ולא שימות בהם א"צ למסור נפשו והוא מצד הסברא רק כדי שלא גילף מרוצח ונערה המאורסה הוצרך הכתוב לכתוב וחי בהם אבל בב"נ אף דלא קאי עליו הפסוק מכל מקום מצד הסברא אין צריך למסור נפשו וכמסקנת הגמרא נראה לפי עניות דעתי לומר גם כן סברא זו דמצד הסברא התורה לא ציותה למסור נפשו עובר במזיד בעבירה שבא אנסו כי מה יעשה אדם אם אינו עובר במזיד ובשטאט בנפש אבל אם לא נאנס ע"ז רק שהוא חולה ורוצה להציל את נפשו בזה העבירה שיעבור אינו רשאי להציל א"ע בזה. אם כן נלע"ד דין חדש בעזהשי"ת דמבואר בש"ס יומא הנ"ל וכאן בר"מ דכשם שאמרו באנסים כך אמרו בחלאים דחולה שיש לו סכנה הכל נדחה לפניו ובגמרא יליף מקרא וחי בהם ולא שימות בהם דלשמואל משמע ליה מקרא דוחי בהם דאף להציל עצמו בעבירה רשאי אבל בב"נ דלא נפקא לן דמותר לעבור ואל יהרג מקרא דוחי בהם ולא שימות בהם רק מצד הסברא אמרינן כן וכמבואר בתוס' שהבאתי אם כן דוקא אם אנסו אנסו לעבור על א' ממצותיו ואם לאו יהרגו אזי מותר לו לעבור ואל יהרג אבל אם אחזו חולה שיש בו